

jedinim nedostatkom možemo smatrati izostanak ijednoga rada o sudbini isusovaca iz Hrvatske, koji su se vratili iz Južne Amerike i nastavili svoj rad u Europi ili u staroj postojbini, kao na primjer Zagrepčanin Nikola Plantić.

Zlatko Kudelić

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 58 (2016), 517 stranica

Najnoviji broj znanstvenoga godišnjaka *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* donosi ukupno šesnaest radova, od čega četrnaest izvornih znanstvenih radova, jedno prethodno priopćenje i jedan pregledni rad. Ovaj broj karakterizira široki raspon tema, koje u kronološkome smislu pokrivaju razdoblje od kasnoga srednjega vijeka pa sve do konca 20. stoljeća, dok su u geografskome smislu usredotočene na grad Zadar i njegovu okolicu, zatim širi istočni jadranski prostor kao i krajeve u hrvatskome susjedstvu. Na kraju časopisa nalazi se rubrika *Osvrti i prikazi* (497-514) u kojoj se može naći ukupno šest prikaza recentnijih znanstvenih izdanja vezanih u povijest hrvatskih prostora.

Prvi rad u časopisu djelo je Miljana Gogića pod naslovom *Rimokatolička župa Novog Brda u kasnom srednjem vijeku* (1-26). U središtu ovoga rada nalazi se opis stanja rimokatoličke zajednice u naselju Novo Brdo, smještenome u unutrašnjosti srpske srednjovjekovne države, a koje je u predzadnjemu desetljeću XIV. stoljeća bilo izloženo čestim osmanskim pljačkama. Kao glavni izvor autoru je poslužilo pismo pape Urbana VI. (1378. – 1389.) iz 1381. godine upućeno kotorskome episkopu kojemu su bile podređene rimokatoličke župe u Srbiji, a čija je transkripcija također priložena na kraju ovoga rada.

Neobičnu priču o plovidbi mletačkoga trgovačkog jedrenjaka donosi Krešimir Kužić u članku *Dva pomorca iz Hrvatske u plovidbama na rubu poznatog svijeta* (poč. 15. st.) (27-48). Autor prati putovanje mletačkoga broda *Querini*, koji je u proljeće 1431. godine zaplovio iz Krete te se početkom 1432. godine našao na norveškoj obali. Osim što je ovo putovanje zanimljivo iz razloga što su se među brodskom posadom našla i dva Hrvata, rad omogućava čitateljima bolje upoznavanje s teškim uvjetima kojima su bili izloženi moreplovci toga doba kao i s umijećima potrebnima za uspješno doseganje granica tada poznatoga svijeta.

Slijedi rad Trpimira Vedriša *Zadarski ranonovovjekovni prijepisi Muke sv. Stošije i sv. Krševana: pitanje podrijetla i međusobnih odnosa* (49-78). U radu se iznose rezultati istraživanja podrijetla ranonovovjekovne hagiografije zaštitnika grada Zadra, sv. Anastazije i sv. Krizogona. Autor uspoređuje te zadarske rukopise s dijelovima iz teksta *Passio S. Anastasiae*, opsežne latinske pasije za koju se pretpostavlja da je oblikovana u Rimu između kasnog IV. i ranoga VI. stoljeća, a koja je ostala sačuvana u kasnosrednjovjekovnome djelu *Codex Filippi*.

Marija Zaninović-Rumora u članku *Kameni spomeni starih mjera u Dalmaciji* (13. - 18. stoljeće) (79-101) obrađuje oznake mjera urezanih u kamenu, koje se danas mogu pronaći na trgovima ili i u muzejima istočnojadranskih gradova i naselja. Autorica uspoređuje te kamene spomenike s mjerama i pravilima u vezi s njihovom primjenom navedenom u statutima dalmatinskih komuna iz XIII. i XIV. stoljeća kao i s arhivskom građom pohranjenom u Zadru, Dubrovniku i Kotoru.

U prilogu *O kapetanu topnika Grguru Garbinu* († 1621.) i njegovoj kući u Zadru (103-114) Bojan Goja istražuje vrijeme i okolnosti izgradnje jedne specifične lunete portala ugrađene na kući u današnjoj Ulici Mate Karamana u Zadru. Uz pomoć arhivskih izvora autor utvrđuje da je ovaj spomenik dao podići Grgur Garbin, kapetan

zadarskih topnika. Rekonstrukcijom njegova života u radu se prikazuju važne sastavnice vezane uz njegovo podrijetlo i profesiju, ali i mnoge činjenice vezane uz svakodnevicu grada Zadra u prvoj polovici XVII. stoljeća.

Zapostavljenost obrambenih graditeljskih kompleksa na prostoru Boke Kotorske, kao i poticaj za njihovu uspješnu revitalizaciju, glavni su motivi Iliji Laloševiću za pisanje djela *Utvrdjeni gradovi Boke Kotorske iz mletačkog razdoblja* (115-146). Autor obrađuje najvažniju skupinu fortifikacija na spomenutom području u razdoblju od 1420. do 1797. godine, točnije gradove Kotor i Herceg Novi. Na temelju prikupljanja, istraživanja i sistematiziranja izvorne građe te njezinom usporedbom s dostupnom literaturom i sa sačuvanim građevinskim strukturama, razmatra se tipologija, razvoj i arhitektura fortifikacija koje su predstavljale ključna strateška područja za Mletačku Republiku.

Lovorka Čoralić i Maja Katušić autorice su rada Šibenčani u mletačkim *prekojadranskim kopnenim postrojbama* (18. stoljeće) (147-190). Na temelju uvida u izvorno arhivsko gradivo pohranjeno u Archivio di Stato di Venezia, autorice iznose razne detalje vezane uz šibenčane koji su služili kao pripadnici postrojbama mornaričkoga pješništva *Fanti ultramarini* i elitnoj konjaničkoj postrojbama *Croati a cavallo* tijekom XVIII. stoljeća. Na kraju rada priložen je cjelovit pregled šibenskih vojnika te njihovih osobnih i vojnih karakteristika.

U djelu Grozdane Franov-Živković *Glagoljaš don Luka Žuvić, njegovi zapisi i zbirčice propovijedi* (18. st.) (191-221) proučava se život i djelovanje jednoga manje poznatoga glagoljaškog svećenika iz Luke na Dugome otoku. Prvi dio ovoga rada posvećen je njegovome školovanju i pastoralnoj službi s ciljem utvrđivanja općenite uloge, značenja i utjecaja glagoljaških svećenika na cjelokupan život pojedinoga sela. Drugi se dio bavi analizom određenih propovijedi pisanih hrvatskim jezikom na glagoljici, koje autorica nastoji dovesti u vezu s navedenim svećenikom i drugim sličnim glagoljskim kodeksima.

Crkveno stanje u Zadarskoj nadbiskupiji 1818. godine (223-262) naslov je sljedećega priloga u časopisu. Josip Celić u njemu obrađuje izvješće o stanju Zadarske nadbiskupije koje je 29. ožujka 1818. godine austrijskim vlastima dostavio zadarski kapitularni vikar i katedralni arhiđakon dr. Ivan Jurović. Iznose se raznovrsne informacije, poput opsega i ustrojstva Zadarske nadbiskupije, zatim njezinih ustanova, svećenika i redovnika te crkvene imovine i bogoštovlja u vrijeme kada se Druga austrijska uprava pripremala za izvršavanje reformi u crkvenome ustrojstvu Dalmacije.

Slijedi rad Mirka Đinđića *Luigi Lapenna: prijelomni trenutci političke i životne karijere* (263-284). Autor propituje životne i političke čimbenike koji su odredili nacionalni identitet dalmatinskoga Talijana Luigija Lapenne (1825.-1891.). Kroz slučaj ovoga vođe autonomaša, koji je u drugoj polovici XIX. stoljeća bio izuzetno utjecajan u Kraljevini Dalmaciji i središnjim institucijama u Beču, nastoji se ilustrirati pragmatično preoblikovanje identiteta s ciljem ostvarivanja političkih i osobnih interesa.

Temom novinskoga tiska u Crnoj Gori bave se Nataša Ružić i Vladan Lalović u članku *Izvjestavanje Glasa Crnogoraca o osnivanju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* (285-307). Autori istražuju sadržaj službenoga glasila Kraljevine Crne Gore u razdoblju od kolovoza 1918. do veljače 1919. godine kada se razmatrala ideja osnivanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Putem analize tematike, žanrova, autora i izvora korištenih pri pisanju tekstova prilog nastoji odgovoriti na pitanje je li taj tjednik služio kao sredstvo propagande Kraljevine Crne Gore, točnije kralja Nikole I. (1910.-1918.), ili je zaista imao za cilj podizanje razine informiranosti o važnim pitanjima za Crnu Goru.

Život i djelovanje Vjekoslava *Maksa Luburića do proglašenja Nezavisne Države Hrvatske* (309-358) dvanaesti je po redu članak u časopisu. Gordan Karlić i Višeslav Aralica opisuju život i djelovanje Vjekoslava

Maksa Luburića (1913.-1969.), zapovjednika koncentracijskih logora u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Usredotočujući se na tri glavne faze njegova života prije proglašenja NDH 1. travnja 1941. godine, autori nastoje rasvijetliti slabije poznat dio njegova života, a istovremeno odgonetnuti u kojoj su mjeri te životne faze utjecale na njegove kasnije postupke i razmišljanja kao i na njegov brz uspon u hijerarhiji ustaškoga režima.

Pomorstvo Nezavisne Države Hrvatske u okolnostima talijanske prisutnosti na istočnom Jadranu (1941. – 1943.) (359-382) naslov je rada čiji je autor Nikica Barić. U radu se razmatra međusoban odnos Nezavisne Države Hrvatske i Kraljevine Italije na Jadranskom moru u razdoblju između potpisivanja Rimskih ugovora 18. svibnja 1941. godine i talijanske kapitulacije u rujnu 1943. godine. Proučavaju se glavne značajke hrvatskoga pomorstva poput talijanskoga nadzora nad hrvatskim lukama, hrvatske pomorske snage, odvijanja pomorskoga prometa i stanja hrvatskoga ribarstva.

Još jednom temom vezanom uz razdoblje Drugoga svjetskoga rata bave se Mateo Bratanić i Tomislav Ražnjević u prilogu *Partizanska propaganda na zadarskom području 1943. – 1945. s naglaskom na ulogu Komunističke partije Hrvatske* (383-437). Na osnovi dostupnih povijesnih vrela i literature u radu se prikazuju osnovne značajke pisane antifašističke propagande u zadarskome okrugu u razdoblju između kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine i samoga početka 1945. godine. Rad se sastoji od četiri dijela koja čitatelje upoznaju s čimbenicima koji su utjecali na razvoj i učinkovitost ratno-političke propagande te s ciljevima korištenja te propagande na ovome području.

Godinu 1988. i 1989. u socijalističkoj Jugoslaviji obilježili su masovni prosvjedi Srba i Crnogoraca, poznatiji pod terminom “događanja naroda,” uz pomoć kojih je autonomija pokrajina Kosovo i Vojvodina unutar SR Srbije svedena na formalnost, a nesklono političko rukovodstvo SR Crne Gore uklonjeno.

U članku Davora Marijana “*Događanja naroda*” u *Kninu 1989. godine – slom jugoslavenske ustavne konstrukcije u Hrvatskoj* (439-467) može se pratiti kako je model “događanja naroda” primijenjen na teritoriju SR Hrvatske na primjeru dva masovna okupljanja u Kninu u veljači i srpnju 1989. godine, a koja su se pretvorila u javno iskazivanje srpskoga nacionalizma u Hrvatskoj.

Posljednji članak u časopisu naslovljen je *Pregled povijesti zadarskog zdravstva* (469-496). U ovome preglednom radu Neven Skitareljić, Robert Nezirović i Nataša Skitareljić prate razvoj zdravstvenih ustanova u Zadru i na zadarskome području počevši od antičkoga doba pa sve do modernih vremena. Radom se nastoji utvrditi koliku je važnost zadarsko zdravstvo imalo u životu žitelja ovoga grada kao i kako je ta zdravstvena djelatnost pojedinim povijesnim razdobljima pratila europska i svjetska dostignuća u medicini.

Ovaj broj časopisa *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* karakterizira znatan broj znanstvenih radova koji u kronološkome i geografskome smislu pokrivaju širok spektar tema, što će zasigurno biti od velike koristi za čitateljsku publiku.

Juraj Balić

Katica Jurčević, Ozana Ramljak i Zlatko Hasanbegović (ur.), *Hrvatska i Turska, Povijesno-kulturni pregled*, Zagreb: Srednja Europa; Institut društvenih znanosti “Ivo Pilar”, 2016, 136 stranica

Zajednička prošlost Hrvatske i Osmanškoga Carstva ostavila je duboki trag u hrvatskoj kulturnoj, materijalnoj i jezičnoj baštini, a neraskidiva veza Hrvatske i Turske poteže se i u današnje vrijeme zahvaljujući intenzivnim diplomatskim, gospodarskim i kulturnim pregnućima obiju zemalja. Obuhvatan pregled tursko-hrvatskih veza omogućava